

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 198

מסכת שבועות מ"ד-מ"ט

בס"ד, ה' אדר ב' תשס"ג

השבוע בגליון

- מהו "מיגו", כיצד הוא פועל ומדוע
- העוסק במצווה לשם קבלת שכר, ההבדל בין "מאמין" ל"יודע"
- הנתבע-איני יודע, אולם אני מאמין לתובע!
- פטור מן המצווה? אדם רשאי לתבוע את חבירו, על סמך רישום בפנקסו
- איסור "בל תלין" במלגה ללומדי תורה
- הירושה הגדולה של ניירות ערך

דבר העורך

רבש"ע, דו ביסט מוחל???

קומות זקופות. תאבונ ברא. ענינו זכות כבודלח. מוחר צלול. לשונ חדה. בריאותו תקינה. ברם, משפט אחד שגור על לשונו: "אבל, מה יש לי מזה?"

הרב נחמיה גרוספלד שליט"א, מרבני בית מדרש, החיש את פעמיו בראש חודש אדר האחרון לבית אבות במרכז הארץ, שם היה עליו להפגש עם אחד מדיירי המקום, ובלשונ הציורית הוא מתאר את אשר חוו עניניו.

"נקרא לו נחמן", הוא אומר. "בעבר, לפני כחמישים שנה, התגורר נחמן זה בסמיכות לדירתו של סבי זקני המנוח, יהודי תלמיד חכם וירא שמים. בני משפחתי נמנו וגמרו ביניהם להפיק חוברת זכרון, אשר בה יכללו עובדות מופלאות אודותיו, וסיפורים מעניינים שנשכחו זה מכבר, למען ישמר זכרו לדורות הבאים. כל אחד מאיתנו, מבני המשפחה, נטל על עצמו מטלה מסוימת לצורך מילוי המשימה, ועלי הוטל לראיין את נחמן ולתעד את זכרונותיו על סבי זקני עליו השלום.

אין משימה קלה מזו, חשבתי לעצמי, ובלבי ריחמתי על אה, אשר נטל על עצמו לשוטט במחסני הארכיון של בית החולים "ביקור חולים" שבירושלים, כדי לצלם מסמכים ותעודות לידה של משפחתנו, כהשלמה לחוברת.

"נחמן עסוק בעת", השיבה לי פקידת הקבלה של בית האבות. השעה היתה תשע בבוקר. "סליחה?" תמהתי. "עסוק אמרתי?". "כן, אדוני. עסוק מאד. כך אמר לי האחראי על התעסוקה של דיירי המקום". "מת אוכל לצרר עמו קשר?" שאלתי, "תנסה מאוחר יותר", ענתה.

עסוק.

בוודאי הוא סועד כעת את לבו, הרהרתי. בגיל כזה, אין הוא צריך לקום מוקדם.

"נחמן עסוק". השעה היתה אחת עשרה לפני הצהריים.

"גברתי", שאלתי, "כנראה שמועסק אצלכם פועל בשם נחמן. לא אותו אני מחפש. אני מבקש לשוחח עם מר נחמן הישיש, זה עם המקטרת החומה". "כן, אני יודעת, הוא עסוק עכשיו. תנסה מאוחר יותר", אמרה.

"את נחמן?" ענה לי הפעם קול גברי, "נחמן עסוק, אני לא יכול לקרוא לו". היה זה בשעה חמש אחר הצהריים.

נחמן עסוק בבוקר, עסוק בצהריים, עסוק בערב. רבנו של עולם! מה עושים לו שם, שהוא כל כך עסוק?

משכלו כל הקיצין, קמתי ונטלתי את רגלי לעבר בית האבות. לא כדי לראיין את נחמן. הייתי חייב לראות מה זאת אומרת "נחמן עסוק". חשתי שדבר מה אינו תקין.

שמש חמימה פיזזה על פנים חרושות קמטים של המשך בעמוד הבא

מהו "מיגו", כיצד הוא פועל ומדוע

הסוגיות אותן אנו לומדים בימים אלו עוסקות בטענות הנשמעות מפי בעלי הדין בבית הדין. בעת לימוד דפים אלו, מן הראוי לתהות על קנקנו של אחד מן המושגים היסודיים ביותר בדיני ממונות, הלא הוא ה"מיגו", מילה ארמית שפירושה הוא "מתוך" [וואפק ית עמד מיגו גלותא].

"מיגו" - הענקת חסות לטענה מעורערת: כאשר אחד מבעלי הדין טוען לזכותו טענה בלתי משכנעת, אין טענתו מתקבלת. אולם, אם בית הדין נוכח, כי היה בידו לטעון טענה אחרת, משכנעת יותר, אזי הוא נאמן "מיגו", מתוך שהיה בידו לטעון את הטענה השניה, האמינה יותר. כלומר, בידינו הוכחה מוצקה שהלה דובר אמת, שהרי אם הוא היה שקרן, וודאי היה בוחר בשקר המוצלח יותר. עניינו של ה"מיגו" הוא, איפוא, הענקת חסות לטענה מעורערת הנשמעת מפי אחד מבעלי הדין. בשורות הבאות נציג שני מקרים, זהים לכאורה, אשר באחד מהם מותר להסתייע בטענת "מיגו", אך לא במקרה השני. נבחן את ההבדלים ביניהם, ואגב כך נכיר את צדדיו החבויים של ה"מיגו".

מחוייב שבועה: ראובן נתבע על ידי חבירו להשיב לו הלוואה שניתנה לו בלא שטר חוב. אם ראובן "כופר הכל", היינו: כופר בתביעה וטוען כי לא לוה מחבירו מאומה, בית הדין אינו מחייבו להשבע, שהרי התובע כלל לא הוכיח את טענתו [אמנם, מדרבנן עליו להשבע שבועת "היסת"]. אולם, אם ראובן "מודה במקצת" מן הסכום שנקב בו המלווה, עליו **להשבע** כדי להוכיח את צדקתו [שכן, הודאתו בחלק מן התביעה מוכיחה, כי יש בסיס לתביעה זו].

מחוייב ממון: שמעון נתבע על ידי חבירו להחזיר לו את הבהמה שלקח ממנו. אם שמעון יטען, כי הוא לקח אותה כמשכון בגין נזק שגרמה לו הבהמה, עליו להחזירה מיד, אלא אם כן יוכיח את קיומו של הנזק. אולם, אם הוא יטען כי קנה בהמה זו ממנו, הרי הוא נאמן, מאחר שלכל אדם יש חזקה שאינו גנב, ואין מוציאים את הבהמה מרשותו [עיי' ב"ב ל"א ה"ה ע"ז דאכלו חושלא, באופן שיש דין מוחזק בבהמה].

התבוננות קלה בשני המקרים מעלה, כי הן לרשות ראובן, ה"מודה במקצת" שהתחייב שבועה, והן לרשות שמעון, הטוען כי תפס את הבהמה כמשכון עקב הנזק שנגרם לו, עומדת טענת "מיגו" נפלאה. שכן, אם ראובן הוא שקרן, מדוע אינו "כופר הכל"? ואם שמעון אינו דובר אמת, מדוע אינו טוען שקנה את הבהמה? עלינו, איפוא, לפטור את ראובן, ישר הדרך, מן השבועה, ואת שמעון, איש האמת, מהחזרת הבהמה.

אולם, בסוגייתנו מבואר, כי אין בכוחו של "מיגו" זה, להקנות אמינות לראובן מחוייב השבועה. שכן, אם אמנם בית הדין היה בטוח שראובן אינו "כופר הכל" בגין ישרותו, היה על הדיינים להאמין לטענתו הנוכחית - "מודה במקצת". ברם, אומרת הגמרא, יתכן, שגם בטענתו הנוכחית הוא משקר, והעילה לכך שאינו מגדיל לשקר, נעוצה במניע נפשי מוכר וידוע: "חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו". היינו: בדרך כלל, לוה מסוגל לכפור במקצת מסכום ההלוואה, אך אין הוא מעיז לכפור בהלוואה כל עיקר.

סיכומו של דבר, כל בר דעת מבין, כי כאשר ידוע לבית הדין שבעל הטענה המעורערת מנוע מלטעון את הטענה המוצלחת מסיבות כל שהן, קורס לו תהליך ה"מיגו". לכאורה, לאור האמור, גם המיגו של שמעון, הטוען כי תפס את הבהמה המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הר"ר אהרון וינברג ז"ל

ב"ר גרשון ז"ל נלב"ע ז' אדר ב' תשל"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו הר"ר מנחם וינברג ומשפ' בני ברק

לעילוי נשמת

הר"ר שמואל זיינביל פרושינובסקי ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע ח' אדר תשמ"ב

ומרת חיה ציפורה פרושינובסקי ע"ה

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ל' אדר א' תשכ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחו ע"י משפ' פרי-ניו ג'רסי ומשפ' רשף-גבעתיים

המשך מעמוד קודם

כתשלוש עברו חוב עלום, הוא "מיגו דהעזה", משום שנה לשמעון לטעון לקיומו של נזק שבעל הבהמה אינו יכול להכחישו, מאשר לטעון שקנה את הבהמה, בעוד הוא ובעל הבהמה יודעים, כי שקר דיבר. ממילא, כאשר הוא טוען, שתפס את הבהמה כמשכון בגין נזק שנגרם לו, אין להתייחס אליו בוודאות, כאל אדם ישר שנמנע מלשקר ולטעון שקנה בהמה זו, אלא ניתן להתייחס אליו גם כאל שקרן, אשר ליבו לא הסכים כי אם לשקר "קטן" ולא לשקר "גדול".

לאור ההגיון הרב הטמון בסברה זו, הורמו במהלך הדורות מאות אלפי גבות ישיבתיות בבתי המדרשות שברחבי תבל, למקרא הכרעתו של הש"ך (כדעת ראשונים רבים, חו"מ סוף סי' פ"ב אות ו' ובקיצור כללי מיגו אות כ'), כי ראובן מחוייב השבועה **אינו רשאי להסתייע ב"מיגו דהעזה"**, ואילו שמעון תופס הבהמה, **רשאי לגייס לצידו את ה"מיגו דהעזה"**, ולהיפטר על ידו מהשבט הבהמה לבעליה הקודמים. להלן אחד ההסברים הרווחים לביאור דבריו.

על ראובן מוטל להוכיח את טענתו: עלינו להבחין היטב בין המוטל על ראובן מחוייב השבועה, לבין המוטל על שמעון תופס הבהמה. שכן, השבועה הוטלה על ראובן משום שבית הדין נוכח, כי עליו **להוכיח** את צדקתו. כאשר ראובן מבקש לספק לבית הדין הוכחה אחרת חלף השבועה, עליה להיות אמינה ומבוססת לפחות כמהימנות השבועה. לפיכך, אם בידיו "מיגו" בריא והגון המוכיח, כי הוא איש אמת, פטור הוא מן השבועה, אך אם ברשותו "מיגו דהעזה", מיגו מעורער ובלתי מבוסס, אין מתחשבים ב"מיגו" זה, וחוזרת ומוטלת עליו החובה להשבע.

על שמעון מוטל לשכנע כי הוא צודק: לעומת זאת, שמעון מעולם לא נדרש להביא הוכחה לכך שהבהמה שלו היא. הגע עצמך, לו היה שמעון טוען, כי קנה בהמה זו, היה הוא נאמן. כלום הוא הציג בכך הוכחה לפני בית הדין? כל שעשה הוא, לשכנע את בית הדין להסיר מעליו את התביעה. לפיכך, רשאי שמעון להסתייע ב"מיגו דהעזה", אשר אמנם אינו אלא "מיגו" קלוש, אך טענתו הנוכחית הקלושה - כי תפס את הבהמה כמשכון בגין הנזק, בצירוף עם ה"מיגו" הקלוש, די בהם כדי לשכנע את הדיינים, שאין בכוחם לאלץ את שמעון להחזיר את הבהמה לתובע ("קהילות יעקב" ב"מ סי' ג', וכע"ז כתב התומכים כללי מיגו אות פ"א. ביאור נוסף, עיי' "פני יהושע" ב"ק ק"א וב"קובץ שיעורים" ב"ב אות כ"ז בשם רבינו יונה. ועיי' קוב"ש ח"ב סי' ג' אות כ"ב. ועיי' "משנה למלך" הל' מלוה ולוה פרק כ"א סוף הל' א', וב"שער משפט" סי' פ"ב ס"ק א', וראה בספר "דברי יעקב" ב"מ סוף פרק המקבל).

דף מד/ב מר סבר מצוה קא עבדי

העוסק במצווה לשם קבלת שכר, פטור מן המצווה?

כידוע, "העוסק במצווה פטור מן המצווה", כלומר, מקיום מצווה אחרת (סוכה כה/א), אם אינו יכול לקיים את שתיהן כאחת, שכן, מה טעם יניח מצווה שעוסק בה כדי לעסוק באחרת. ואף אם המצווה השניה חשובה היא מן הראשונה, גזרה התורה שלא יניח את המצווה שעוסק בה מפני המצווה השניה (ריטב"א ור"ן שם). בהוראתם זו חכמינו ז"ל התייחסו למצוות הכתובות בתורה. אך נידון נרחב התפתח בפוסקים, לגבי מעשים אשר הגדרתם כ"מצווה" אינה ברורה כל עיקר.

סוחר תפילין: רבי אברהם אבלי הלוי גומבנר זצ"ל, בעל ה"מגן אברהם", פוסק (שו"ע או"ח סי' ל"ח ס"ק ח'), כי כאשר כוונתו העיקרית של האדם במעשהו היא לשם קבלת שכר, אין הוא נחשב כ"עוסק במצווה". וכגון, אדם הרוכש תפילין כדי להעבירן ליהודי הזקוק להן, ועושה זאת כדי להרוויח את חלקו בעסקה, אין דינו כדין העוסק במצווה. אולם, אם הוא עושה כן כשכוונתו העיקרית היא לשם מצווה, נחשב הוא כ"עוסק במצווה".

העושה מעשה מצווה מובהק, נחשב עוסק במצווה: ה"חפץ חיים" זצ"ל (ביאור הלכה" סי' ל"ח סעי' ח') מצדד, כי ה"מגן אברהם" מתייחס בפסקו לאדם העוסק במעשה התלוי בכוונת העושה, ופעמים שהוא מעשה מצווה ופעמים שהוא מעשה חולין. כלומר, רוכש תפילין עבור אחר אינו עוסק במעשה מצווה מובהק, וכינוי מעשהו כ"מצווה" תלוי בכוונתו. אולם, העוסק במעשה מצווה מובהק, כגון, הכותב סת"ם, אף שכוונתו לשם קבלת שכר, נחשב הוא כ"עוסק במצווה", שהרי בפועל הוא מקיים מצווה.

עם זאת, מקשה ה"חפץ חיים" על ה"מגן אברהם" מסוגייתו, בה אומר רבי עקיבא, שהלכה נפסקה כמותו, כי מלווה המטפל במשכון שהופקד ברשותו על ידי הלווה, נחשב כ"עוסק במצווה", למרות שמשכון זה משמש את המלווה לגביית החוב מן הלווה המתממהה לפרועו. לכאורה, הטיפול במשכון אינו מעשה מצווה מובהק, ובהתאם לפסקו של ה"מגן אברהם" לא היה על מלווה זה להחשב כ"עוסק במצווה", שהרי הוא מחזיק ברשותו חפץ זה כדי לגבות את החוב על ידו, ואם כן, כוונתו העיקרית אינה לשם מצווה (ועיי' מה שכתב ליישב).

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א ("יתשובות והנהגות" ח"ג סי' ט"ו), מבאר, כי אכן, פסקו של ה"מגן אברהם", שמעשה היכול להתפרש כמעשה חולין נחשב כ"מצווה" רק כאשר זוהי כוונתו העיקרית של העושה - שריר וקיים, ולפיכך, רוכש תפילין עבור אחרים צריך להתכוון בעיקר לשם מצווה. אולם, מלווה זה אשר בו עוסקת סוגייתו, כל עיקר כוונתו למצווה היתה. הגע עצמך, כלום התכוון זה להלוות את ממנו כדי להשתמש במשכון לפרעון החוב? הרי לא התכוון אלא

קבוצת באי השנים, ועל שמירות הצמר שעטפו את רגליהם. מדי פעם הצטרף ישיש נוסף, והניח את עצמותיו על כסא מרופד. שלוה נינוחה שרתה על בית האבות. איש לא רץ, אדם לא נחפו. אין לאן למהר, דבר אינו בורח.

סקרנות: את פניהם בזה אחר זה, אך לאיש מהם לא היתה מקטרת חומה. טרם היה סיפק בידי לשאלם איפוא נחמן, החלו חמשה מהם לשוחח עמי, כל אחד על נושא אחר.

משהנחת את ענייך על אדם המצפה לשוחח עמך, איך רשאי להשילי מעליך ככלי שאין בו חפץ, הרהרתי לעצמי, לא עוד, כשמדובר באנשים באים בימים הנושאים עמם מטען שנים לרוב, עמוס בתכונות חיים ובמוסר השכל, ובתוך כך, הנחתי גם אני את עצמותי על כסא פנוי וכריתי את אוזני כאפרכסת.

מורשע לסיביר, הפלגתי עמם עד וילנא המעטירה וחזור לסטלינגרד, עבור דרך מבאי-יאר ושטוקהולם, ולא נחה דעתם, עד שהביאוני כולם יחד עמם באוניית המעפילים לארץ ישראל.

טיבם של זכרונות, שהם מעוררים זכרונות נשנים יותר, חבויים יותר, אלו שאיך יכול לשתף בהם איש, מפני שלך גופא אינם נהירים דיים. וכי ניתן לפרוט למילים זכרון עמוס של נשיקה אחרונה מאמא, או את מראה הכובע המאובק של אבא אשר נותר על המתלה שנים לאחר שמעלם כלא היה? מוטב שלא לדבר.

שקט, לפתע, נשמע קולו של יוסף, זה משטוקהולם, "מנחה, מנחה".
"תצטרף אלינו, נכון?"
"נכון".

חיים, זה מבאי-יאר, גיגש לפני העמוד. הוא יודע, אמר זקן אחד, כי רבבות יהודי קייב נרצחו שם בח' בתשרי, אך הוא אומר, כי אינו מסוגל להתפלל על כל בני משפחתו הים אחד, ולכן הוא מעדיף לפרוט זאת על פני כל השנה.

התפילה הסתיימה. נחמן עדיין איננו.

הזקנים פסעו לעבר חדר האוכל, ואני עיינתי בספר קודש. לפתע, נשמעה יבבה מפנית בית הכנסת. הפניתי את ראשי בבהילות וראיתי את מנחם, זה מוילנא, מייבב בדמעות שלש. "רבונו של עולם, דו ביסט מוחל!... רבונו... דו ביסט מוחל!...!!!" - "רבונו של עולם, האם אתה מוחל לי?!!?" מי יודע, חלפה במוחי מחשבה פזיזה, איזה קופה של שרצים נושא מנחם זה על גבו.

הוא סיים את תפילתו ומחה את דמעותיו, ומשנחה במקומו הופתע לראותני. עשיתי עצמי כשקוע בספר, אך הוא חש כי אני מבקש שלא להביח, התיישב לדידי וכה סיפר:

נער צעיר ופוחז הייתי. לא חפצתי ללמוד. לבו של אבי נבטבט כל יום מחדש, "וואס וועט זיין מיט דיר, מנחם", ("מה יהיה אתך, מנחם?"), היה חוזר ואומר לי בכאב. "וואס וועט זיין?!!?", ("מה יהיה?") הייתי נשיב לו, "יס פלעט נישט וואס צו מעאכען" ("לא חסר מה לעשות").

משראה כן, שכר עבורי מלמד בכספו הדל, בחור ישיבה מוכשר, בקיא בהליכות העולם הזה, ובלבד שאלמד תורה. אולם, נשארתי לעמוד במר"י, וגירשתי אותו מעל פני.

עודו מדבר, וריח עדין של מקטרת מילא את חלל בית הכנסת. נחמן. בזריות שאינה אופיינית לגילו חלף נחמן על פני, נגיש לעבר אחד הארונות, הניח את תרמילו והמשיך לדרכו.

"ר' נחמן" קראתי, "ר' נחמן".

"אתה מחפש את נחמן?" ניער מנחם, חבל שלא קבעת איתו לפני כן את מועד הפגישה. רץ אחריי, מיד, עכשיו, הוא לא יחזור הנה לפני השעה שבע בערב. רץ, רץ, אני אמשיך לשוחח עמך אחר כך".

נחמן עמד על מפתן הבניין בדרכו החוצה. "כן, אדוני צעיר", האיר אלי פנים, "מה בפך?" "אחיה", הגיב למשמע בקשתי. "אני עומד לצאת כעת לדרך, אודה לך אם תתלווה אלי ונצל את זמן ההליכה לשיחה, בסדר?" שאל, תוך שטפח קלות על לחיי.

"הסבא שלך, כן, אני זוכר אותו היטב", החל לדבר תוך כדי הליכה מהירה. "הוא היה..."

לא התאפקתי. "ר' נחמן", שאלתי, "לתומי סברתי כי שעותיך פנויות וסדר יומך, איך נאמר, מאפשר להפגש עמך בכל עת. שמא עדיין לא יצאת לפנסיה?"

"אוהו," השיב לי בחיוך, "יצאתי לפנסיה כשאתה ליקקת את הדבש מאותיות האלף בית. ובכל זאת, סדר יומי מסודר ומתוכנן, משום שעלי להספיק דברים רבים.

לשם מצווה, ורק הנסיבות אליהן נקלע מאלצות אותו להשתמש בפיקדון.

דף מה/א והחנוני על פנקסו

ההבדל בין "מאמין" ל"יודע"

סוגייתנו עוסקת במעביד, אשר בסיום יום העבודה שלח את פועלו לחנות למכר מוצרי מזון, כדי לקבל שם מוצרים חלף עבודתו. לבסוף טען הפועל, כי לא קבל מאומה מן החנוני, ועל כן המעביד חייב לשלם לו את שכרו, ואילו החנוני דרש מן המעביד לפרוע את החוב בגין המצרכים שנתן לפועל, וכחוכחה לדרישתו הוא הציג את פנקסו בו רשום חוב זה וכלשון סוגייתנו - "והחנוני על פנקסו". במקרה זה, קובעת סוגייתנו, וכן נפסק להלכה (י"שולחן ערוך" ח"מ סי' צ"א סעי' א'), הן הפועל והן החנוני נשבעים, ובעל הבית משלם לכל אחד מהם.

אדם רשאי לתבוע חוב מחבירו, על סמך רישום בפנקסו: מסוגייתנו הוכיח הרא"ש (הביאו בנו בעל ה"טור" בשם תשובות אביו הרא"ש, כלל פ"ו) חידוש גדול, והוא, כי אדם המקפיד על רישום מדויק של הוצאותיו והכנסותיו ותובע מחבירו להחזיר לו חוב, רשאי לטעון, כי ברור לו שהחוב לא שולם, אף שאין הוא זוכר זאת אלא מסתמך על פנקסו. זאת, הוא מוכיח מלשון המשנה - "וחנוני על פנקסו". כלומר, החנוני עצמו אינו זוכר לבדו את החוב, אך הוא רשאי להסתייע בהוכחה חיצונית זו, כדי להחשב כמי ש"יודע" שפלוגי חייב לו ממון, ואף לזכות בדין (עיי' "שולחן ערוך" ח"מ סי' צ"א סעי' ד', ה'). אמור מעתה, על סמך הרישום בפנקסו, "יודע" בעל הפנקס כי פלוגי חייב לו ממון.

הנתבע-איני יודע, אולם אני מאמין לתובע! שאלה מעניינת התגלגלה אל שולחנו של בעל "בית יצחק". בראשונים מבואר (רש"י ב"ק קיח"א, ב"מ צ"ב ד"ה "רב נחמן"), כי התובע את חבירו לשלם לו ממון, והלה טוען כי אינו יודע אם הוא חייב לו אם לאו, רשאי הנתבע לפטור את עצמו מתשלום, אם יישבע כי אכן אינו יודע. והנה, מעשה באדם ישר דרך שהופיע בבית הדין וטען, כי אינו יודע אם הוא חייב ממון לתובע, אך התובע נחשב בעיניו כאדם הגון, והוא מאמין לתביעתו.

נשאלת השאלה, כיצד יש להתייחס לאיש מוזר זה. האם אחר שהוא מאמין לתובע, הוא נחשב כמי שבעצמו "יודע" שהוא חייב, או שמא, הוא עצמו אינו יודע אלא שהוא מאמין לחבירו?

מאמין נחשב כ"יודע: הגאון רבי יצחק שמעלקעס אב"ד לעמבערג פסק נחרצות (שו"ת "בית יצחק" ח"מ סי' י"ג אות י"ב) כי אותו אדם נחשב כ"יודע" שהוא בעל חוב. הגע עצמך, הוא כותב, וכי מי שמעולם לא ראה את יבשת אמריקה, אינו נחשב כ"יודע" שהיא קיימת? כלום הוא נחשב כ"מאמין" בקיומה ולא כ"יודע"? לפיכך, אין הוא רשאי להשבע כי הוא אינו יודע שהוא חייב מעות לחבירו, ועליו לשלם את סכום התביעה.

מאמין אינו נחשב כ"יודע: לעומת זאת, חתנו - רבי נתן לוי אב"ד רישא, ונכדו - רבי אהרן לוי, אף הוא אב"ד רישא, חלקו על דבריו. שכן, קיים חילוק מהותי בין אמונה בטענת הזולת לבין אמונה בקיומה של יבשת אמריקה. כל יושבי תבל, אף אלו אשר מימיהם לא דרכה כף רגלם ביבשת אמריקה, מקבלים הוכחות חותכות על קיומה על ידי דיווחים עליה וממנה, ומכתבים, בני אדם, סחורות ושאר אמצעים המאמתים את קיומה עלי אדמות. אולם, ידיעתו של נתבע תמים וישר זה, אינה מתבססת על מציאות, כי אם על דבריו של התובע בלבד. אמונה כזו, אין לכנותה בשם "ידיעה" (הערה במפתחות לשו"ת "בית יצחק" שם ב"הדרש והעיון" דברים מאמר מ"ז).

דף מה/ב בל תלין

איסור "בל תלין" במלגה ללומדי תורה

התורה אוסרת על המעביד להלין את שכרו של הפועל, ואם הלין את שכרו, הוא עובר על מצוות עשה ועל מצוות לא תעשה. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א כותב בספרו (י"תשובות והנהגות" ח"ג סי' ת"ע) בשם מהרש"א אלפנדרי, בעל שו"ת "סבא קדישא", כי גם אדם המקבץ מספר יהודים למקום אחד כדי שילמדו תורה, וקובע לשלם להם שכר קצוב עבור זאת, אינו רשאי להלין את שכרם.

זאת למודעי, כי מעביד המעכב את תשלום השכר מחמת חסרון ממון, אינו עובר על איסור זה (י"שולחן ערוך" ח"מ סי' של"ט סעי' י'), [שהרי אמרה תורה (ויקרא יט/יג) "לא תלין פעלת שכיר אתך", כלומר, ששכר הפועל לא ילון ברשות המעביד, אך אם השכר אינו ברשותו, אף לינה אין כאן. ב"מ קיב/א]. לפיכך, ראש כולל אברכים שהממון אינו מצוי בכיסו, אינו עובר על איסור "בל תלין".

קדימות לבעלי החובות: הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מוסיף, כי יתכן שראש כולל שהחובות משתרנים על צווארו, רשאי להקדים את פרעון החובות על פני התשלום לאברכים, אף על פי שבדרך כלל יש לשכיר דין קדימה על פני בעלי החובות (עיי' "תשובות והנהגות" שם, שהוכיח כן משו"ת "רב פעלים" ח"ד ח"מ סי' ז'). שכן, סביר להניח שהאברכים עצמם מעדיפים שהוא לא ישקע בחובות עמוקים העלולים לאלץ אותו לסגור את ה"כולל" לחלוטין.

כל האמור לעיל, אינו אלא באדם שקיבץ את האברכים וקיבל על עצמו לסייע בכלכלתם. אולם, ראש כולל המשמש כגבאי צדקה, ואינו נוטל על עצמו התחייבות פרטית לתשלום שכרם, אינו עובר על איסור "בל תלין" שהרי אין הם

המשך מעמוד קודם
בבוקר אני מתפלל כוונתי. שעה לאחר מכן אני משתתף בשיעור "הלכה" בבית כנסת הסמוך לבית האבות. עם סיום השיעור אני אוכל פת שחרית. בעשרה לשמונה - אני מלווה את נכדי הקטן ל"יחדר", ולאחר מכן יש לי שיעור דף היומי בשטיבל במרכז העיר. בשעה עשר - אני לומד משניות בעל פה. ובשעה אחת עשרה, אני אומר את ה"סדרה". משתים עשרה עד שתים בצהרים, אני מעלה על הכתב את חידושי התורה ששמעתי במהלך היום הקודם, לאחר מכן תפילת מנחה, ארוחת צהרים, טיול באוויר הצח בחברת בתי הגדולה, שיעור חזרה ב"דף היומי", תהלים. בשש אני שומע שיעור ב"עין יעקב" בבית הכנסת הגדול, מעריב, ובשעה שמונה...

אתה מבין, אני לא ממהר, אני פשוט חייב להספיק. מלמוד התורה לא יוצאים לפנסיה"...
סיים באחר.

נחמן עסוק.

נפרדתי ממנו בשערי בית הכנסת שאלו צעד, ואופך הערצה לאיש נמוך הקומה שצעדתי זה עתה בחברתו, שבתי לבית האבות, אל מנחם, הוא עוד לא סיים את סיפורו.

מנחם כבר המתין לי בחצר, עם שמיכה על הרגלים. "כן, לא שמעתי לאבא שלי", המשיך, כאילו לא הפסקנו. "ראית את נחמן? תראה אותו. הוא מבכה מדוע כל שעה מכילה שישים דקות בלבד, ולדעתי, בשלושים דקות לשעה די והותר. גם איתם אין לי מה לעשות."

בעת התפילה אני מבקש סליחה מרבונו של עולם, על שלא שיעתי לעצתי של אבי, על שלא למדתי תורה בצעירותי. היום אני מבין - "כי הם חיינו". זה לא פתגם, זה אמת. זה החיים. ללא התורה - אין חיים.

תראה, סיים. אני רוצה לספר לך דבר חכם ששמעתי מאבי זכרנו לברכה. אז לא הבנתי אותו, היום...

בקש בני יקירי, אמר לי, מאדם כלשהו לשבת מחצית השעה על מקומו בלא לעשות מאומה - איש לא יסכים, כעת, צפה במאות מיליוני האנשים אשר יושבים דומם על מקומם מידי יום, במטוסים, ברכבות, במכוניות ובעלות. מה הם עושים? מאומה. כלום. יושבים שעות על גבי שעות עד הגיעם למחוז חפצם. הם אינם חשים משועממים. המטוס המורחף, המכונית השועטת, האוטובוס הממהר והעגלה הדוהרת מקנים להם תחושה, כאילו הם עושים דבר מה.

לו רק תצטור המכונית משעטתה, האוטובוס מחפזו והעגלה מדוהרתה, מיד תבחין בפלוגי המגרד את אוזנו, ובאלמוני המטיב את משקפיו על אפר פנצמים אין ספור. משעמם. אין מה לעשות. **כד הם פני החיים.** אדם צעיר פועל ועושה. הולך וחוזר. עובד, מייצר, שולח ומחזיר, מוציא ומכניס, מעלה ומוריד, מביא ולוקח. הוא אינו משועמם. הוא חש כאילו זמנו מלא. למען האמת, מה עשה זה? מאומה, אך הוא אינו חש בכך. כאשר שנון החול מתרוקן והולך, שוב אין הוא פועל, הולך, עובד, מייצר, שולח, מוציא, מעלה ומביא. יושב הוא על כסאו וממתין...

לכל אדם מעניק הקב"ה שק של שנים, בו צרוּרים שנותיו הצעירות והבוגרות במקשה אחת. עליו למלא שק זה בתוכן. באמת. במהות. פעילותו הרבה בשנות צעירותו נטועת בו תחושת אשליה, כאילו הוא ממלא את חייו בתוכן. ברם, בזקנותו הוא ניצב בפני האמת במערומיה. הוא מגלה את היעדר האמתיות של החיים, את ה"כי הם חיינו" האמיתית. תראה את ר' נחמן, ותראה אותי", הפטיר.

"לכן, בכל יום אני שואל את בורא העולם: "דו ביטס מוחל?!"

.....
המענוין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

.....

בברכת התורה העורך

פנינים

בכל סיום מסכת אנו אומרים "הדרן עלך מסכת..." ובמשך, לאחר המילים "יהי רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלקינו אבותינו, שתהא תורתך

"פועליו".

הירושה הגדולה של ניירות ערך

מעשה ביהודי אמריקאי אמיד, אשר הפקיד בבנק ניירות ערך רבים. בשעת הפקדתם הוא התבקש על ידי פקיד הבנק להצהיר, לכל מקרה שלא יבוא, מי הוא זה שלאחר מאה ועשרים שנותיו ייהנה ממונו המופקד בבנק. נטל האיש את עטו, ושרבט את שמו של בנו הבכור - חנוך.

לאחר פטירתו של האב, טען חנוך לבעלות על הממון שבחשבון בנק זה, בעוד אחיו טענו כנגדו, כי אביהם לא התכוון להוריש לו בלבד ממון זה, ורישום שמו במסמכי הבנק נועד לצרכים רשמיים גרידא. בשאלה זו, כלולים מספר נידונים הלכתיים, ואחד מהם הוא, אם הכלל המוביל בכל הספיקות הנוגעים לדיני ממונות - "המוציא מחבירו עליו הראיה", ואשר לפיו מותירים את הממון בידי המחזיק בו, תקף גם לגבי חנוך, המוטב הבלעדי של חשבון הבנק. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"א סי' י"ז) אשר להכרעתו הובא מקרה זה, פרס את היריעה בפני בני המשפחה כלהלן.

המוציא מחבירו עליו הראיה: אנו יודעים, כי "המוציא מחבירו עליו הראיה", שהרי, המצאות החפץ ברשות המחזיק בו מהווה את ההוכחה הטובה ביותר לבעלותו עליו, ואין הוא צריך להוכיח זאת באופן אחר.

אולם, אם התובע יטען בעזרת שני עדים, כי הוא הבעלים הקודם של חפץ זה - "מרא קמא" בלשון הגמרא - ואמש עוד היה חפץ זה בבעלותו, בטלה מאלה הוכחת הנתבע לבעלות על החפץ מעצם המצאות החפץ ברשותו, שכן, בעליו הקודם טוען, כי מעולם לא מכרו למחזיק בו. לכאורה, אם כן, על המחזיק בחפץ להחזירו לבעליו הקודם, שהרי אין הנתבע מצוייד בהוכחה כל שהיא הסותרת את בעלותו של התובע המוכחת על ידי עדים.

חזקה על אדם שאינו גנב: בכל אופן, קובעת סוגייתנו, כי אין הנתבע זקוק להביא עדים לכך שהחפץ שלו הוא. זאת, משום ש"אחזוקי איניש בגנבי לא מחזיקין". כלומר, אין חושדים באדם שהוא גנב, מפני הרתיעה הטבעית של בני אדם ממעשה נלוז זה, הכרוך בבושה נוראה אם יתפסו בגניבה. נמצא שוב, כי עצם המצאות החפץ ברשות הנתבע מהווה הוכחה כי שלו הוא, שהרי אינו גנב. כל זאת, לגבי חפצים שיש צורך לגנוב אותם. אולם, לגבי "חפצים העשויים להשאיל ולהשכיר", שאדם אינו צריך לגנוב אותם כדי להביאם לרשותו, אין מועילה חזקת "אחזוקי איניש בגנבי לא מחזיקין", וחובת ההוכחה חוזרת ומוטלת על המחזיק כעת בחפץ (עיי' "קובץ שיעורים" ח"ב סי' ט').

מעתה, קבע הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, חנוך, אינו יכול להתגונן מול אחיו בטענת "המוציא מחבירו עליו הראיה", שהרי הם נציגי ה"מרא קמא", הלא הוא אביהם המנוח, ועל חנוך להוכיח, כי אביהם הוריש לו את ניירות הערך. גם בחזקת "אחזוקי איניש בגנבי לא מחזיקין" אין הוא יכול להסתיע, שהרי ניירות הערך הונחו בחשבונו באופן אלגנטי, ולא היה צורך במעשה פלילי מצידו כדי שהדבר יתרחש. ממילא, חובת ההוכחה אודות בעלותו על הפקדונות בבנק חוזרת ומוטלת על כתיפיו.

אומנותו בעולם הזה ותהא עמו לעולם הבא", אנו מונים את שמות עשרת בניו של רב פפא: "חנינא בר פפא, רמי בר פפא, נחמן בר פפא, אחאי בר פפא, אבא מרי בר פפא, רפרס בר פפא, רכיש בר פפא, סורחב בר פפא, אדא בר פפא, דרו בר פפא". הרמ"א כותב שני הסברים מדוע אנו מצינים את שמותיהם בכל סיום מסכת, ומדגיש כי פירושו זה הוא "ידוש נאה וכוונה גדולה" (שו"ת הרמ"א בסוף הקוני אחרון. מובא גם ב"ים של שלמה", סוף פרק מרובה בהערות המגיה שם). בפירושו האחד מסביר הרמ"א, כי רב פפא היה אדם עשיר, שבממונו החזיק תלמידי חכמים, ובכל פעם שבניו סייעו מסכת הוא היה עושה סעודה גדולה לכבוד המאורע. לפיכך, אנו מזכירים את שמותיהם, הרומזים לעשרת הדבורות, אשר נמסרו למשה רבינו מפי הגבורה "פה אל פה", ראשי תיבות: "פפא".

חנינא - כנגד "אנכי ה'" שהוא רחום וחנון.
נחמן - כנגד "לא יהיה לך". שהעושה אליל, לבסוף נחם עליו אחר שנוכח, כי אינו אלא עץ ואבן.
רמי - כנגד "לא תשא". להזכיר, שהשבע בשם ה' סובר, כי הוא מרומם את שמו בכך, אך הדבר אינו נכון.

אדא - כנגד "זכור את יום השבת", שהמילה "אדא" בגימטריה שש, כמספר ימי המעשה בכל שבוע.

אבא מרי - כנגד "כבד את אביך", שהבן המכבד את אביו קורא לו "אבי מורי".

אחאי - כנגד "לא תרצח". הרואה כל יהודי כאח - לא ירצחו.

רפיס - כנגד "לא תנאף". שעבירות מתחילות ברפרוף העין (עין רואה ולב חומד).

רכיש - כנגד "לא תגנוב". רכוש.

סורחב - כנגד "לא תענה ברעך עד שקר". בן זה נקרא על שם סרח בת אשר, שהעידה אמת ליעקב: "יעד יוסף חי".

דרו - כנגד "לא תחמוד", בו נצטוונו לא תחמוד בית רעך ואשת רעך. הבית מכונה "דרו" מלשון דירה, ואשתו של אדם היא עיקר ביתו. את ההסבר הנוסף של הרמ"א נציג, בעזרת ה', בסיום המסכת הבאה.

דף מה/ב עובר משום בל תגזול

הוכחה מהתורה על השכל
בעל ה"חידושי הרי"ם" זצ"ל, היה משבח מאד את התנאים בספר הישר, במיוחד לרבינו תנן, כי גזל הוא דבר מגונה, משם שהתורה אסרתו... בעל החידושי הרי"ם קילס את הדברים, משום שאין להוכיח מהשכל על התורה, אלא מהתורה על השכל... ("דגל יהודה").

דף מה/ב עד הנהר הגדול נהר פרת...

ארץ ישראל מגדלת

היה אומר הר"ח שמואלביץ זצ"ל: דבר נורא למדנו מכאן: אם הנהר הקטן ביותר, המשתפך במידת מה לארץ ישראל, מכונה גדול, על אחת כמה וכמה, שנהר בארץ ישראל והולך בדרכי התורה זוכה להתגדל ולהתרומם מעלה מעלה.

ואם תתמה, מפני מה אינו חשים בכך, אין זאת, אלא מפני שאין אנו מחשיבים כראוי את קדושת הארץ... ("טללי אורות").

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב

בשורה לתושבי אלעד

הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי בביהכ"ס "מגן אברהם" רח' יונתן בן עזריאל 8 א' בין השעות 20:30 - 19:30 ע"י מגיד השיעור הרב יעקב רפאל שליט"א הציבור מוזמן

לעילוי נשמת הר"ר גרשון ב"ר בצלאל ז"ל והר"ר יהודה ב"ר אליהו ז"ל ת.נ.צ.ב.ה. הונצחו ע"י משפחותיהם

כתובת המערכת: רח' הרב וגון 1 ת.ד. 471 בני-ברק
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים: המעוניין להצטרף כמנוי בדואר: נא לפנות לטל. 03-6160657
בדואר אלקטרוני: נא לפנות meorot@meorot.co.il
בפקס: נא לפנות לפקס, 153-3-5748272

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל
ב"ר צבי ז"ל וזוג מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

נמתיק הפצה בחי"ל
אגרות הדף היומי: ניתן לקבל את הגיליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 218-253-6218
ניו ג'רסי: מושפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
אנגליה (לונדון): יחזקאל אברס 44+(0)8700-416000
מנצ'סטר: שמואל קאהן 07976402928
קנדה מונטריאלי: הר"ר שמואל צבי לסק 514-2744160
טורונטו: הר"ר דניאל כאהן 416-182 3848
אוסטרליה: הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217

ברזיל: הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955
ניו-האמר: הר"ר סעדיה שוקרון 00582121 552-66-25
מסיקו: הרב שאול מלאח 00525551 251-02-46
צרפת: הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301
שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

לעילוי נשמת הר"ר אורי פייביש טאובר ז"ל
ב"ר אליעזר ז"ל
נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו
משפ' פרידל שיחיו-גבעת שמואל,
ומשפ' טאובר שיחיו-ת"א, אלעד

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
גבאי בתי הכנסת ומגיד השיעורים
בימים אלו יוצאים לאור הגמרות המפורסות מסכתות עבודה זרה והוריות בהוצאת "מאורות הדף היומי"
הפארוק האולקא באהיר מוסבכר
לפרטים והרשמה נא לפנות ליוסי הלפרין במשרד "מאורות הדף היומי" טל. 03-6164725

הרשם בהקדם